

Eksters (*Pica pica*)

Tussen weten en denken te weten

Pierre Maréchal

'De raven, eksters, kauwen en kraaijen onderscheiden den jager zeer goed van den voor hen onschadelijken veldarbeiders; zij loopen even vertrouwelijk achter den ploeg, als zij den jager angstig ontvlugten.'

(A.E. Brehm 1866)

Ekster in een boom in Oenkerk, Friesland.
Foto: P. Munsterman.

Alvorens

Als wij willen begrijpen waarom over kraaiachtigen, zoals de Ekster (*Pica pica*), zo verschillend wordt gedacht, is het nuttig literatuur te raadplegen. De situatie rond de Ekster is complex, maar tegelijk ook samenhangend. Zo wordt het mogelijk tot meer objectieve oordelen te komen. Oordelen die tot nadenken stemmen en die men doorgaans zelden onder het geïnteresseerde grote publiek terug zal vinden. Het is duidelijk, dat er veel meer informatie is, dan er voor dit artikel is gebruikt. Dat nodigt uit om toch vooral het wel en wee van soorten, zoals de Ekster, te blijven volgen, te onderzoeken en vervolgens de bevindingen voor een groter publiek bereikbaar en leesbaar te maken. De vele voorbeelden die in deze tekst worden genoemd, zijn hopelijk voldoende inspirerend.

Inleiding

'Als we een zo groot mogelijke variatie in de fauna in ons groene landschap willen behouden is evenwicht een noodzaak en menselijk ingrijpen dus noodzakelijk'. Aldus Voorheijen (2001) in *De Nederlandse Jager*. Hij bepleitte het gebruik van vangkooien voor Eksters.* Uit het artikel klinkt niet alleen een 'rentmeesterachtig' geluid door: Ook spreekt hieruit het geloof in een noodzakelijk evenwicht, dat kennelijk door de mens moet worden

gereguleerd en tevens een gebrek aan kennis over zowel ecologisch verantwoord inzichten als ook van populatiedynamische ontwikkelingen bij soorten als reacties op omgevingsfactoren. Kraaiachtigen staan bij veel mensen slecht te boek. Anekdoten zijn ontleend aan individuele ervaringen. Wellicht zijn er ook sporen uit het Germaanse verleden, waar kraaiachtigen een andere functie in religie en mythen hadden dan bij het opkomende Christendom. Ook speelt de

* Natuurlijk evenwicht of biologisch evenwicht bestaan als zodanig niet. Beter is: dynamisch ecologisch evenwicht (Maréchal 1994).

veronderstelde 'slimheid' van deze soorten mee als psychologische factor (Maréchal 1992, Maréchal in voorbereiding). Of misschien is het niet anders dan hun relatief grote formaat, waardoor het doen en laten van deze vogels wat meer opvalt dan bij kleinere zangvogelsoorten? Wie zal het zeggen. Feit is dat het geen biologische argumenten zijn die deze antropocentrische kijk rechtvaardigen.

Maatschappelijke ecologie

Volgens Van Koppen (1985) bevat het maatschappelijk begrip 'ecologie' elementen uit de Romantiek en uit de Verlichting. De Romantiek staat hier voor diversiteit, gevoelswaarden en intuïtie. De Verlichting voor het natuurlijke ecosysteem, menselijke rede, moderne wetenschap. Daarmee zou de exclusieve verantwoordelijkheid van de positie mens worden benadrukt. Natuurbeheerders bekommeren zich minder om het natuurlijke, maar des te meer om diversiteit die uit de spontane ordening is voortgekomen (Schroevens 1985). Erkennen van de autonomie, de wisselwerking en de onderlinge afhankelijkheid, als dragers van intrinsieke betekenissen in de natuur, vormen bouwstenen in de ecologische ethiek. Kwetsbaarheid is in deze een basisgegeven (Achterberg 1985). Er zijn diverse aspecten die een rol spelen bij het interpreteren van menselijke waarnemingen. Bij het kennisaspect kan worden gedacht aan het natuurbeeld dat men heeft. Volgt dit een Romantisch of een biologisch model en welke rol heeft het ecosysteem hierin? Men kan de natuur ook beleven als uitnodigend, uitdagend of imponerend (Denneman 1983, Gallacher 1988, Margadant-van Arcken 1994).

Belevingsaspecten

Gevoelsmatig aspect: aaibaarheidsfactor; toeschrijven van sympathiek of onsympathiek overkomende activiteiten; wordt er gesproken over het doden van vogels of van vermoorden?; jonge vogels zijn vaker geliefd dan adulten (Kousbroek 1969, Denneman 1983).

Esthetisch aspect: 'natuurlijke' landschappen of elementen in het landschap ondersteunen menselijk functioneren, zoals

geestelijk herstel, comfort, vertrouwen, plezier en bevredigende, ook spirituele, ervaringen (Denneman 1983, Kaplan & Kaplan 1989).

Ethisch aspect: het voordeel van de twijfel. Een voorbeeld van natuurlijke regulatie is een gebied op Texel zonder jacht, waar de Bosuil (*Strix aluco*) ook op Eksters predeert. Er is ook een gebied waar wél op de Ekster wordt gejaagd. In beide gevallen toont de populatie van de Ekster een daling (Knapker 1984). Oorzaken zijn het 'kraken' van nesten door andere soorten vogels dan de Eksters zelf. Het 'opruimen' van natuurlijke surplusen en afval (Denneman 1983, Maréchal 1985). 'Bijna alle waarnemers zijn het er over eens, dat door de terugkeer van de Havik, de kraaien, Kauwen, Eksters en Gaaien, evenals eekhoorns in hun jachtgebied in aantal zijn afgenomen' (Voous 1957).** Dreifke (1994) echter wijst erop dat predatiedruk van de Havik vooral leidt tot een andere verdeling van eksterterritoria in zijn onderzoeksgebied.

Cultuurhistorisch aspect: behoud van tradities, dikwijls bestaande uit negatieve associaties of, met betrekking tot de ontwikkeling binnen kennisvelden, internationalisering van economie en internationale wetgeving ongewenste praktijken.

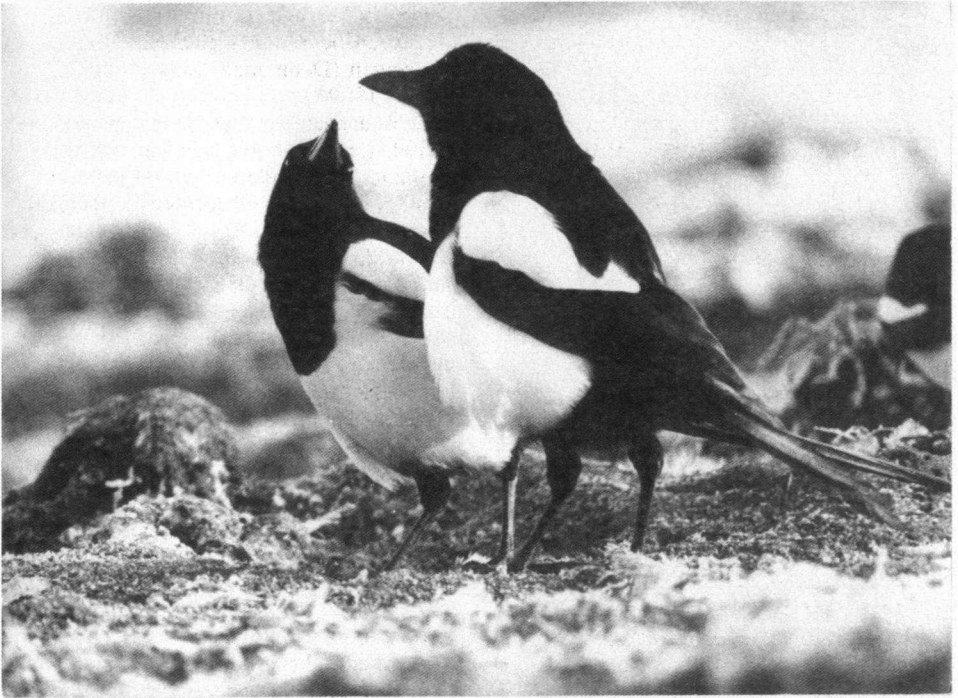
Economisch aspect: de economische betekenis (economische interpretaties gaan over schaarse goederen 'natuur is schaars'). Hier gaat het niet over toekenning van 'waarden'. Zogenaamde schadeproblematieken zijn vaak lokale gebeurtenissen met relatieve interpretaties. Bij Eksters bestaat de neiging om de schadelijkheid al bij voorbaat te veronderstellen (Maréchal 1985, Maréchal & Smit 1986).

Neemt de Ekster in aantal toe?

Eén van de argumenten om kraaiachtigen aan te willen pakken is hun veronderstelde toename. Daarbij trekt men de conclusie dat als gevolg daarvan automatisch ook een grotere predatiedruk op kleine zangvogels ontstaat. Dat zou immers duiden 'op een verstoord evenwicht'!

Het verstoren van nesten van Eksters (en Zwarte Kraai (*Corvus corone*) en Gaai (*Garrulus glandarius*)) was volgens een

** Havik (*Accipiter gentilis*), kraaien (bedoeld wordt *Corvus corone*), Kauw (*Corvus monedula*), Ekster (*Pica pica*), Gaai (*Garrulus glandarius*).

Eksters zijn tamelijk sociale vogels die vaak in groepjes te zien zijn.

Foto: P. Otten.

wet uit 1762 in Holland en West-Friesland uitdrukkelijk geordonneerd. Men stelde een boete van zes gulden voor eigenaren van 'Plantagie of geboomte waarin eenige nesten met jonge aaksters daarin' werden gevonden. Eerder, in 1656, hadden de Staaten al een opmerkelijk toename van Extern geconstateerd. In Friesland had Hare Koninklijke Hoogheid de Vrouwe Gouvernante in 1765 een premie op iedere Aakster gesteld van drie stuivers, zowel voor adulte als juveniele exemplaren. Martinet (1785) stelt dat aan de Noord-Hollandse kant van de Zuiderzee geen Eksters voorkwamen, ... '(--) waarom zijn er in Holland en Zeeland geene Aaksters? Is dit, omdat ze daar volgens de Plakaaten uitgeroeid, moesten worden?' Overigens kwamen aldaar volgens hem wél Eksters voor! Een beschikking ter vervolging van Eksters van het gerechtsdistrict Watergraafsmeer, bij Amsterdam, van 1699 wordt zelfs in het buitenland geciteerd (Kinzelbach & Hölzinger 2000). In de hierboven aangehaalde historische voorbeelden stuiten wij al vroeg op het verschijnsel "prisoner's dilemma". Een valkuil waar ook Voorheijen (2001) in

terecht is gekomen. Het gaat hier om aannames of verwachtingen, zoals oogstverlies, schaarste aan evenwicht, schaarste aan variatie in fauna. Het probleem heeft zich in werkelijkheid nog niet aangediend en is ook nooit bewezen. Het maakt ook niet uit of het waar is of niet. De gedachten alleen al kunnen voldoende zijn om tot handelen over te gaan. Let wel, handelen vanuit een idyllisch (arcadisch) motief. Niet op een wetenschappelijk toetsbaar en ecologisch verantwoord perspectief. Sovon (1987) schatte de omvang van de eksterpopulatie op 60.000 -120.000 paren. Op zichzelf een schatting met een flinke marge. De populatie zou zijn gegroeid, want Spaans (1979) kwam daarvoor nog maar tot een aantal dat lag tussen 50.000 - 100.000 paren. Deze auteur wijst op tal van plaatsen in Nederland, zoals Zeeland, Flevoland, enkele Waddeneilanden, waar nog kolonisatie plaatsvindt. Theoretisch zou de populatietoename tussen beide inventarisatieperiodes 10.000 tot 20.000 paren zijn. Maar er is ook nieuw gebied gekoloniseerd en hoe zit het met de dichtheidsvariatie binnen de populatie?

Eksters worden vaak als schadelijk gezien.
Foto: J. de Jong.

Bijlsma, Hustings en Camphuysen (2001) melden voor de periode 1995-1999 circa 60.000 broedparen. Het lijkt op goochelen met getallen, met name tussen aantalgegevens van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, die 180.000 paren aangeven en van Sovon die uitgaat van 60.000 - 120.000 paren (Maréchal 1992). Een aantal regionale en lokale tellingen wijst echter eveneens op populatieafname. De Vogelwerkgroep De Peel verricht sinds 1984 tellingen in agrarisch gebied (17.000 ha). In 1984 werden bijna 1800 territoria vastgesteld. In 1999 waren er minder dan driehonderd (Otten 2001). Wassink (1996) meldt over de periode 1984-1994 afname van Eksters in het Aaltense Goor. Mogelijk is aan het laatste voorbeeld van lokale achteruitgang het gebruik van ekstervangkooien debet.

Afname als gevolg van jachtdruk in breder verband?

Op tal van plaatsen, op verschillende locaties en verspreid over vele landen is een afname van de eksterstand waargenomen als gevolg van jacht, maar ook wel een toename na afname van de jachtdruk.*** Enkele voorbeelden kunnen dit illustreren: 'Heel anders is het met de Eksters gesteld, die worden van jaar tot jaar zeldzamer en in sommige streken van ons land, met name om Amsterdam en hier en daar in de duinstreek worden ze bijna niet meer gezien. Alle mogelijke slechte dingen worden van den ekster verteld; hij is valsch, wreed, diefachtig en rooft den heelen zomer lang eieren en jonge vogeltjes. Ik vrees dat er veel van waar is, doch wij moeten het toch niet al te erg maken.' (Thijssen, zonder jaartal). Spaans (1979) en De Laet (1998) melden tevens het ontbreken van de Ekster op Noord-Beveland, aan het begin van de 20e eeuw. Jachtdruk zou hiervan de oorzaak kunnen zijn. Hustings en Van Dijk (1999) melden het doden van 91.000 Eksters in Nederland in het seizoen 1996-1997 met onduidelijke gevolgen voor de landelijke populatie. In de Duitse deelstaat Hessen zouden in het jachtseizoen 1998-1999 maar liefst 6292 Eksters (officieel) zijn gedood (Korn et al 2000). Meer informatie over afschot van Eksters en andere kraaiachtigen zijn onder andere te vinden bij Kooiker & Verena Buckow (1999).

'Sie war in vielen Teilen des Landes Sachsen etwa um 1900 so gut wie verschwunden, insbesondere galt dass für die Gebirge. Das änderte sich seit etwa 1940 infolge Nachlassens der Nachstellungen total' (Heyder in Bährmann 1968). De rol van de Tweede Wereldoorlog is duidelijk. Rond Mainz is in de 20e eeuw een sterke bestandsafname vastgesteld ten opzichte van de 19e eeuw. De Ekster was zo in zijn voortbestaan bedreigd dat plaatselijke jagers de soort zelfs gingen beschermen. Men dacht aan populatiedaling door een ziekte (Thomas 1983). In de Duitse deelstaten Hessen, Rheinland Pfalz en Saarland zou eerder sprake zijn van een populatieafname dan van een toename (Keil 1987). Over het algemeen zou dat voor geheel Duitsland

*** Jacht wordt althans het meest als argument naar voren gebracht.

Eksters (*Pica pica*)

zo zijn (Bezzel 1993, Kooiker & Verena Buckow (1999). Mogelijk kwam de Ekster rond 1952 meer algemeen in Yorkshire voor dan in het begin van de eeuw (Mather 1986). Waarschijnlijk is er sinds 1928 toename in Devon (Moore 1969). In het begin van de vorige eeuw was de Ekster in de omgeving van Londen zeldzaam. Geleidelijke toename vond gedurende de Eerste Wereldoorlog plaats en daarna was er een versnelde toename sinds de jaren dertig (Homes et al 1957).
Samengevat: 'The distribution of the magpie has been very dependent on human influence. In England and Scotland the number of magpies decreased in the nineteenth century, and increased again after 1914, probably due to the decrease in game preservation' (Sharrock 1976, Coombs 1978).
Afname als gevolg van jachtdruk is er in Staffordshire (Lord & Munns 1970). Een algemene tendens om minder op predators te jagen, leidde tot populatietoename van de Ekster in Essex in de eerste helft van de 20e eeuw. Vanaf het eind van de jaren vijftig en de begin jaren zestig werd in East Anglia een afname vastgesteld (Cox 1984).

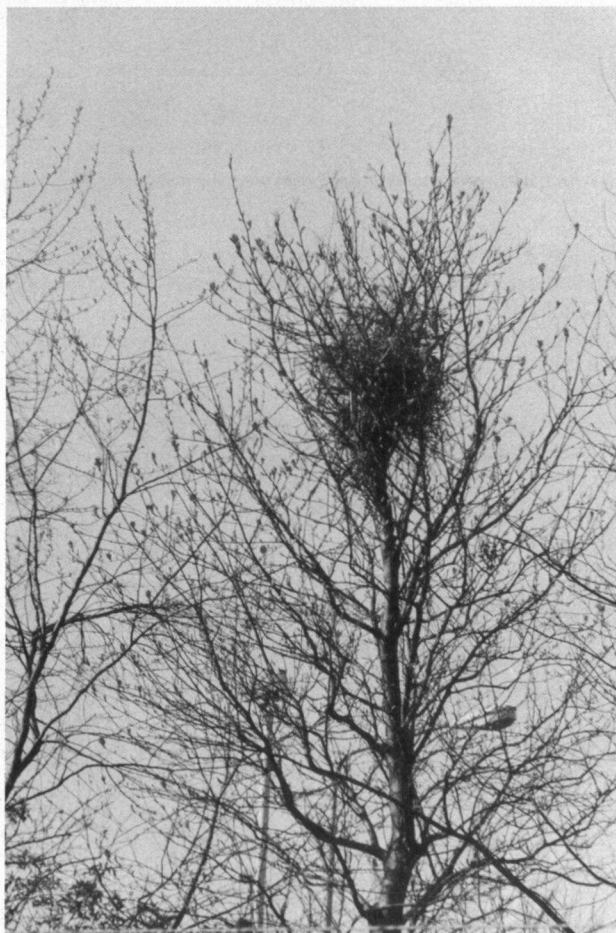
Argumenten voor jacht

In het verleden hebben ornithologen en biologen argumenten aangedragen ten gunste van de jacht op Eksters. Speelt hier de toekenning van de autoriteit een rol in de beoordeling? Zo schreef onder andere Turner in 1544 over de Ekster: 'Pie which here and

there in Germany and England plunders both the eggs and chicks of fowls.' (Evans 1903). 'Zijn stemgeluid is krijschend en onaangenaam. ... rooft jonge hazen en konijnen en de jonge vogels uit de nesten of de jonge huisvogels uit de plaatsen bij de woningen, valt ook volwassene, vooral zwakke vogels en andere dieren, zoo als kwartels, muizen enzovoort aan (Schlegel 1854-1858). 'Im Frühjahr sehr gern Vogeleier und Jungvögel' (Niethammer, 1937). 'De nestelingen worden gedurende de eerste levensweken hoofdzakelijk met dierlijk voedsel gespijzigd (voornamelijk jonge vogeltjes komen hiervoor in aanmerking)' (Verheyen 1944). 'Magpies are systematically destroyed over wide areas for game preservation, and by farmers' (Nicholson 1951).

Andere geluiden

Gesner (1669) schrijft mild over de Ekster (Aszel). Hij vond het kennelijk belangrijker wat een Ekster allemaal

Eksters zijn als broedvogel afhankelijk van opgaande bomen en struiken. In geheel open landschappen broeden zij dan ook niet. Vaak worden oude nesten weer opnieuw in gebruik genomen.
Foto: Archief het Vogeljaar.

Eksters hebben een voorkeur voor halfopen landschappen.

Foto: M. Weston.

kon en welke voordelen mensen van Eksters konden hebben, onder andere medicinale aspecten. De Laet (1998) citeert de Dictionary of birds 1896 'de geliefde buur van iedere boer'. 'Deze vogels (Eksters), schijnen op de Friesche klei nog lang niet zeldzaam te zijn; wij ontdekten

tijdens onze wandeling verschillende nesten en wij kregen den indruk, dat de Friesche boer- die de praktijk toch wel moet kennen- niet zoo van het nadeel overtuigd is als menigeen, die haast uitsluitend op hooren zeggen afgaat' (Anonymus 1924).

Plantaardige resten

Tarwe	5 x
Rogge	12 x
Haver	6 x
Gerst	2 x
Spelt	2 x
Lijsterbessen	5 x
Zaad van evonymus	1 x
Bessen van vuilboom	1 x
Vlierbessen	1 x
Druif	2 x
Eikel	3 x
Aardappel	2 x
Knolraap	1 x
Bladgroen	2 x

Dierlijke resten

Niet te determineren	3 x
Slakken	3 x
Kikkers	1 x
Muizen	17 x
Mestkevers	26 x
Loopkevers	16 x
Snuitkevers	5 x
Meikevers	3 x
Doodgravers	2 x
Aaskevers	2 x
Kniptorren	2 x
Chrysomelidae	2 x
Julikevers	1 x
Onbekende soort	19 x
Rupsen, uilen en dagvlinders	10 x
Draadwormen	1 x
Sprinkhaan	5 x
Grote sprinkhanen	5 x
Libellen	2 x
Veenmol	1 x
Wants	1 x

Tabel 1. Voedselgegevens uit magen van 95 Eksters, voornamelijk uit vroege voorjaar, zomer, herfst en winter. Naar Rörlig 1905.

Toename-predatie

In de Hagenauer Bucht, een drie kilometer lang gebied met eilandjes langs de Inn, nabij het natuurgebied (Braunau/Inn) in Duitsland, daalde in een periode van tien jaar de populatie van Eksters van twee paar naar één paar. De populatie Zwarte Kraaien was drie tot zes paar. In 1965 werd de jacht in dit gebied op Eksters verboden, maar een sterke uitbreiding van Eksters en Zwarte Kraaien is uitgebleven (Erlinger 1974). In de Texelse Duinen kon Dijkse (1982) een groei van de eksterpopulatie van 15 paren naar 74 paren (1963-1981) vaststellen. Het aantal soorten broedvogels nam toe met vijf en het aantal broedparen (minus kraaien, Eksters) nam toe van 5.925 tot 12.283 paren. Dijkse haalt overigens nog meer voorbeelden uit Texel aan. Er is geen wetenschappelijk onderzoek bekend waaruit zou blijken dat Eksters invloed hebben op de achteruitgang van andere vogelsoorten. Er zijn ook geen aanwijzingen voor de toekomst die in deze richting wijzen (Dijkse 1978, Keil 1987, Maréchal 1992). Als reactie op nestpredatoren reageren veel zangvogels naar

Soort	Percentage	
Geleedpotigen	90,9 %	
	hiervan insecten	85,3 %
	hiervan kevers	67,2 %
Regenwormen	2,8 %	
Kersen	2,1 %	
Graan	1,4 %	
Kruidenzaden	-	
Eieren, jonge vogels	0,2 %	
Woelmuizen, hagedissen	0,6 %	

Tabel - 2. Voedsel van de Ekster gedurende de broedtijd in Rheinland-Pfalz gedurende de periode 1996-1998. Samengesteld uit 335 monsters verzameld door de halsringmethode. Vogels en eieren werden maar twaalf keer vastgesteld uit 4900 prooiobjecten. Naar Helb 1999.

de predatievorm. De voorkeur voor hogere dichte bosjes met sterk verminderde lichtinval zou een reactie op bijvoorbeeld Eksters of Gaaien zijn. In die zin zijn in veel tuinen en plantsoenen vogels blootgesteld aan predatie, omdat hier door tuinlieden en groendienststen geen rekening mee wordt gehouden (Gaszmann & Glück 1993). In een Eindhovense nieuwbouwwijk nam de eksterpopulatie in de periode 1984-1990 toe van zes naar vijftien paar. Een groot aantal vogelsoorten verdween of ging in aantal achteruit, als gevolg van de omschakeling van landbouwgebied naar stedelijke omgeving. Vogelsoorten die zich konden handhaven en elementen aantreffen die bij hun ecologie passen, namen min of meer toe (Maréchal 1991). Recent is door de Britse vogelbeschermingsorganisatie de Royal Society for the Protection of Birds (RSPB) een op onderzoeksgegevens van de British Trust for Ornithology (BTO) gebaseerde publieksvoorlichtende campagne begonnen. Niet de Ekster, noch de Sperwer (*Accipiter nisus*) wordt aangewezen als verantwoordelijk voor de achteruitgang van veel

Voedselcomponent	Frequentie van voorkomen		Aantal	Volume	Droog- dieren gewicht
	nesten	monsters			
Wormen	64	46	11,5	19,6	10,1
Spinnen, duizend- en miljoenenpoten, pissebedden en slakken	73	36	4,2	3,1	1,4
Insecten	91	72	83,5	47,6	17,8
Vogels	27	8	0,4	16,8	7,6
Zoogdieren	27	8	0,4	11,2	7,1
Vissen	9	3	0,1	1,7	0,9
Plantaardig materiaal	82	59	+	+	20,6
Huishoudelijk afval	82	54	+	+	34,5
Totaal	11	39	811 ex.	89,3 ml	30,6 g
	nesten	monsters			

+ = aanwezig maar zowel het aantal als het volume is niet (meer) te bepalen.

Tabel 3. Tussen 10 mei en 27 juni met de halsringmethode verzamelde voedselmonsters (39) uit 11 nesten. De jongen waren enkele dagen tot circa drie weken oud. Naar A.L. Spaans et al. 1982.

Al eeuwenlang worden Eksters vervolgd. In landbouwgebieden werden zij ook vaak gebruikt als vogelverschrikker, in de hoop dat zo andere Eksters uit de buurt zouden blijven.
Foto: J. Taapken.

vogelsoorten in de afgelopen dertig jaar, maar de intensivering van de landbouw (Anonymus zonder jaartal, RSPB zonder jaartal).

Grenzen aan populatiegrootte

Autoecologie gaat over één soort, synecologie over het complex van factoren binnen een ecosysteem en de invloeden van buitenaf die van invloed kunnen zijn op het systeem en het daarbij behorende leven, inclusief de fysische omgeving (abiotische factoren), dus niet alleen de biologische componenten. De Ekster is primair aan nutriëntenrijke ecosystemen gebonden, waarin bovendien het voedsel goed bereikbaar moet zijn. Eksters zijn dus daarmee aangepast aan verrijkte levensgemeenschappen (ecosystemen). Boerenbedrijfsvoering binnen een dergelijk ecosysteem bevorderde in het verleden de vestiging van de Ekster op geschikte locaties. Dreifke (1994) constateerde afname in onderzoeksgebieden in Sleeswijk-Holstein bij de omschakeling van kort gehouden grasland naar akkerbouw en een toename rond stedelijke

gebieden. Daarbij spelen de mate van 'verparking', de successie van bomen, het kort houden van gazons, aanplant van hoge struiken en bomen in stedelijke zones een rol (Maréchal 1990). In het oerbos bij Białowiza (Polen) komen Eksters in grotere aantallen voor bij bosranden en nabij kapvlakten, meer dan in het dichte bos zelf (Borowski & Okolów 1988). Predatie op vogels in het algemeen oefent hier een grotere druk uit dan men vanuit een Romantische zienswijze zou verwachten. Het gevolg is dat, afhankelijk van het seizoen, het broedsucces en de dichtheden lager zijn dan elders. Gevonden resten van Eksters in nederzettingen uit voorhistorische tijden duiden op het voorkomen in relatief vruchtbare omgeving (Clason 1977). Bährmann (1968) en Niethammer (1937) melden eveneens het mijden van de dieper gelegen delen van gesloten bossen en de voorkeur van de Ekster voor open landschap met parkachtig karakter. Er is een voorkeur voor boom- en bosjesrijke beekdalen met velden en weiden of struikbosjes, kleine veldbosjes, en kapvlakten nabij water. Verder het voorkomen in dorpen en in grote steden in kerkhoven en tuinen, met de kanttkening: ruimtelijke diversiteit in dichtheden (Bährmann 1968, Klejnotowski in Coombs 1978). Tegenwoordig zijn de steden open naar de buitengebieden toe. De aanplant bevindt zich vaak in een gevorderde fase (successie) en veel agrarisch gebied is daarentegen 'kaal' geworden. Daarom biedt de stedelijke omgeving vestigingsmogelijkheden voor kraaiachtigen en vullen daar een ecologische niche op. Dreifke (1994) kwam in zijn onderzoek tot de vaststelling dat Eksters een voorkeur hebben voor graslanden waarop het gras niet langer is dan 20 cm. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de bereikbaarheid van het voedsel voor de Ekster. Eksters blijken voorkeur te hebben voor heggen en 'lineair groen' waar deze elkaar kruisen en voor koppen van heggen (Lack 1988). Waar geen opgaande boom- of struikstructuren zijn broeden Eksters niet (Nicholson 1951).

Negatieve invloeden

Het kappen van bomen en ruimen van heggen en dergelijke. Het verdwijnen van

Eksters (*Pica pica*)

kleinschalige graslanden, intensivering in de landbouw en het gebruik van chemische middelen, overbemesting en zware metalen (Bezzel 1993, Cox 1984, Dreifke 1994, Maréchal 1990).

Enkele conclusies

Toename van de eksterpopulatie vindt over een groot tijdsbestek plaats, waardoor het toenameargument voor vervolging een 'holle frase' lijkt te zijn. Het onvoorwaardelijke geloof in de uitspraken van autoriteiten op vogelgebied is mede verantwoordelijk voor de voortdurende hetze tegen vogels als de Ekster. In de tabellen zijn voorbeelden getoond van uit verschillende tijden en gebieden afkomstige voedseldata (zie Tabel 1 .... 3). Deze gegevens zijn helaas niet geheel vergelijkbaar, vanwege het verschil in onderzoeksmethoden. Zij laten echter zien dat de rol van Eksters in het ecosysteem op onjuiste gronden negatief wordt uitgelegd. Zo blijkt uit deze gegevens bijvoorbeeld dat het aandeel van gepredeerde eieren en jonge vogels géén hoofdbestanddeel uitmaakt van het voedselpakket van de Ekster. Verder verwijs ik ook nog naar de artikelen van Denneman in 'het Vogeljaar'

Een Ekster heeft iets van zijn gading gevonden. In dit geval een brokje koemest.
Foto: J.B.H. Stok.

29 (4) en 30 (1). Mogelijk wordt het idee dat de eksterstand toeneemt beïnvloed door het voorkomen in de nabijheid van menselijke vestigingen en de ontwikkeling van geschikte habitats in dorpen en steden. Voorlichting aan het grote publiek en politiek zoals de Britse Vogelbeschermingsorganisatie dat doet, is ook in het Nederlands taalgebied gewenst.

■ Pierre Maréchal, De Jonghlaan 18, 5616 LB Eindhoven.

Op Pieter Brueghel's (1520/1526-1596) schilderijen 'Jagers in de Sneeuw', en 'Winterlandschap met Schaatsers en Vogelval' zijn vogels afgebeeld die een vrije expressie van de Ekster zouden kunnen zijn. Een discussie hierover is nauwelijks op gang gekomen (Braun 1976, Kraak 1991, Van der Pitte 1996).

LITERATUUR:

- Achterberg, W (1985): Gronden voor moreel respect voor de natuur. In K. van Koppen et al (zonder jaartal). Natuur en Mens. Visies op natuurbeheer vanuit levensbeschouwing, wetenschap en politiek. Wageningen.
- Anonymus (zonder jaartal): The impact of Magpies and Sparrowhawks on songbirdpopulations in Britain. RSBP, Sandy.
- Anonymus (1924): Jaarverslagen 1921,1922, 1923. Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels. Amsterdam.
- Bährmann, U. (1968): Die Elster (*Pica pica*). Die Neue Brehm Bücherei, Wittenberg-Lutherstadt.
- Bezzel, E (1993): Kompendium der Vögel Mitteleuropas, Wiesbaden.
- Borowski, S. & C. Okolów (1988): The birds of the Bialowieza Forest. Acta Zool. Cracov 31 (2): 65-114.

- Braun, K. (1976): Pieter Brueghel, Rotterdam.
- Brehm, A.E. (1866): Het leven Der Vogels. Vertaling J.P. Van Wickevoort Crommelin, Leiden.
- Bijlsma, R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen (2001): Algemene en schaarse broedvogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). Haarlem/Utrecht.
- Clason, A.T. (1977): Jacht en veeteelt. Van prehistorie tot middeleeuwen. Haarlem.
- Collinge, W.E. (1924-1927): The food of some British wild birds. York.
- Coombs, Fr. (1978): The Crows. A study of the Corvids of Europe. London.
- Cox, S. (1984): A New Guide tot the birds of Essex. Essex.
- Dijksen, A. (1978): Enige gegevens over het verloop van de populatie van kraai-achtigen en door hen gepredeerde soorten op Texel. De Pieper 17 (5): 53-65.
- Denneman, W.D. (1981): De voedselkeuze van de Ekster in het Nederlandse duingebied. 'het Vogeljaar' 29(4): 194-203.
- Denneman, W.D. (1982): Commentaar van Jacht-Bioloog in 'De Nederlandse Jager' op artikel over eksters in 'het Vogeljaar'. Eksters en hun voedsel. 'het Vogeljaar' 30 (1): 36-39.
- Denneman, W.D. (1983): Niet-biologische motieven die een rol spelen bij de beoordeling van de kraaiachtigenproblematiek. De Wielewaal 49 (19): 373-378.
- Dijksen, A. (1982): De bijdrage van de amateur-veldornitholoog aan het kraaienprobleem. In Kraaien in de Nesten. Verslag Kraaiensymposium 1982, 's-Graveland.
- Dreifke, R. (1994): Verteilung und Häufigkeit von Elstern (*Pica pica*) im Jahresverlauf auf Probeflächen in Schleswig-Holstein. Corax 15: 344-376.
- Erlinger, G. (1974): Die Bestandentwicklung von Rabenkrähe *Corvus corone* und Elster *Pica pica* nach Einstellung der Jagd im NSG 'Hagenauer Bucht' am unteren Inn. Anzeiger der Ornithologischen Gesellschaft in Bayern 13: 245-246.
- Evans, A.H. (1903): Turner on birds: A short and succinct History of the principal birds noticed by Pliny and Aristotle. First published by Doctor William Turner, 1544. Cambridge.
- Gallacher, H.P. (1988): De brandnetels onder de vogels. Eksters en Jagers. 'het Vogeljaar' 36 (4): 152-155.
- Gaszmann, H. & E. Glück (1993): Nistplatzwahl und Bruterfolg von Vögeln in Hecken. Die Vogelwelt 114 (4): 136-143.
- Gesner, C. (1669): Vogelbuch. Reprint. Hannover.
- Helb, H.W. (1999): Wissenschaftliche Begleituntersuchung an Elster (*Pica pica*) und Rabenkrähe (*Corvus c. Corone*) in Rheinland-Pfalz. Pollichia-Kurier 15 (1): 6-10.
- Homes, R.C. et al (1957): The birds of the London area since 1900. London.
- Hustings, F. & A.J. van Dijk (1999): Afname van de Ekster in Nederland. 'het Vogeljaar' 47 (3): 119-120.
- Kaplan, R. & S. Kaplan (1989): The experience of nature: a psychological perspective. Cambridge.
- Keil, W. (1987): Zur Bejagung von Krähenvogelarten -Stellungnahme der Staatlichen Vogelschutzwarte für Hessen, Rheinland-Pfalz und Saarland anlässlich der Anhörung im Landtag von Rheinland-Pfalz am 26 November 1987. Vogel und Umwelt 4 (6): 367-369.
- Muzelbach, R.K. & J. Hölzinger (2000): Marcus zum Lamm 1544-1606. Die Vogelbücher aus dem Thesaurus Pictuarum. Stuttgart.
- Knupker, J. (1984): Kraaien zijn... Vogels 20: 60-61.
- Koppen, K van (1985): De milieubeweging tussen verlichting en romantiek. In K. van Koppen et al. Natuur en Mens. Visies op natuurbeheer vanuit levensbeschouwing, wetenschap en politiek. Wageningen.
- Kooiker, G. & C. Verena Buckow (1999): Die Elster. Ein Rabenvogel im Visier. Wiebelsheim.
- Korn, M., J. Kreuziger, A. Norgall, H.J. Roland & S. Stübing (2000): Ornithologischer Jahresbericht für Hessen I (1999). Vogel und Umwelt II: 117-223.
- Kousbroek, R. (1969): De aaibaarheidsfactor. Amsterdam
- Kraak, W. (1991): Vliegende ekster. Trouw 5-1, bladzijde 11.
- Laet, P.C. (1988): Hedge intersections and breeding bird distribution in farmland. Bird Study 35: 133-136.
- Laet, J. de (1998): De ekster, in zwart en wit. Brussel.
- Lord, J. & D.J. Munns (1970): Atlas of Breeding Birds of the West Midlands. London.
- Maréchal, P. (1985): De economische betekenis van vogels. 'Meer dan brood alleen'. Eindhoven.
- Maréchal, P. & M. Smit (1986): Ook zij horen er bij. De kraaien vragen onze aandacht. Eindhoven.
- Maréchal, P. (1990): Invloed van vermessing en andere milieufactoren op vogelpopulaties. Aanzet tot discussie en studie. Eindhoven
- Maréchal, P. (1991): Zo saai als een stadswijk? Vijf jaar vogelinventarisatie in een Eindhovense nieuwbouwwijk. 'het Vogeljaar' 39 (6): 241-250.
- Maréchal, P. (1992): Kraaiachtigen. In W.L. Jansen: Congresverslag verantwoord faunabeleid. Ede.
- Maréchal, P. (in voorbereiding): Vogels en de Goden.
- Margadant-van Arcken, M. (1994): Natuur en milieu uit de eerste hand. Denkbeelden, belevingen en leerwensen van dertien- tot achttienjarigen. Den Haag.
- Martinet, J.F. (1785): Katechismus der Natuur. Deel II, 5e druk. Amsterdam.
- Mather, J.R. (1986): The birds of Yorkshire. London.
- Moore, R. (1969): The birds of Devon. Newton Abbot.
- Nicholson, E.M. (1951): Birds and Men. London.
- Niethammer, G. (1937): Handbuch der Deutschen Vogelkunde. Band I: Passeres. Leipzig.
- Otten, P. (2001): Niet erg populaire vogels worden voortaan beschermd. Kraai floreert, ekster boert achteruit. Eindhovens Dagblad 16-01.

Enkele Eksters en een Zwarte Kraai bij aas op het strand.

Foto: E. Wanders.

Pitte, Y. van der (1996): Kennismaking met de Ekster. *De Wulp* 27 (4): 15-16.

Rörig, G. (1905): Untersuchungen über die Nahrung unserer heimischen Vögel, mit besonderer Berücksichtigung der Tag und Nachtraubvögel. *Arbeiten aus der Biologische Abteilung für Land- und Forstwirtschaft*, Band 4: 51-120.

Royal Society for the Protection of Birds (RSPB) (zonder jaartal): *Information Magpies*. The Lodge, Sandy.

Schlegel, H. (1854-1858): *De vogels van Nederland*. Leiden.

Sharrock, J.T.R. (1976): *The atlas of breeding birds in Britain and Ireland*. Berkhamsted.

Sovon (1987): *Atlas van de Nederlandse vogels*. Arnhem.

Spaans, A.L. (1979): Ekster *Pica pica*. In Teixeira, R.M. (1979): *Atlas van de Nederlandse Broedvogels*. 's-Graveland.

Spaans, A.L., S. Rodenburg & J. Wolf (1982): Het voedsel van jonge Eksters: een verkennend onderzoek. *'het Vogeljaar'* 30 (1): 31-35

Schroevers, P.J. (1985): De natuur als randvoorwaarde. In K. van Koppen et al. *Natuur en Mens. Visies op natuurbeheer vanuit levensbeschouwing, wetenschap en politiek*. Wageningen.

Thomas, B. (1983): *Zur Avifauna von Mainz*. Naturhistorisches Museum, Mainz.

Thijssen, J.P. (zonder jaartal): 'het Vogeljaar', Bij Huis en Hof, Laren Noord-Holland.

Verheyen, R. (1944): *De Zangvogels van België*. Deel 1. Brussel.

Voorheijen, C. (2001): Gebruik de ekstervangkooi. *De Nederlandse Jager* 10:12.

Voous, K.H. (1957): De bescherming van roofvogels. In *Nederlandse Vereniging tot bescherming van Vogels: Jaarverslagen 1955-56 en bijdragen van leden*. Amsterdam.

Wassink, G. (1996): Wat is er aan de hand met de Ekster? *De Leunink* 23 (1): 13-15.

Wink, M. (1988): *Die Vögel des Rheinlandes*, Band III, Gesellschaft Rheinischer Ornithologen, Düsseldorf.

Betaling abonnementsgeld 2003

In dit nummer vindt u weer de acceptgirokaart voor het betalen van het abonnementsgeld voor 2003. Voor een abonnement in Nederland betaalt u € 13,25. Indien u in het buitenland woont betaalt u € 22,69. Bent u lid van een van de organisaties vermeld op de achterkant van 'het Vogeljaar', dan krijgt u € 0,50 korting. Wij stellen het zeer op prijs, als u het abonnementsgeld zo snel mogelijk overmaakt, bij voorkeur met behulp van de acceptgiro. 'het Vogeljaar' bestaat het komend jaar 50 jaar, Misschien voor u een reden om ons dit jaar extra te ondersteunen? U kunt misschien ook een nieuwe abonnee voor ons werven. Elke nieuwe abonnee ontvangt na betaling van het abonnementsgeld ook de Vogelkalender 2003 ter waarde van € 8,00 gratis thuis.

Wim Werkman